VID
EN
OM

FEEDBACK PÅ SKRIFTLIGHED I DANSKUNDER-VISNINGEN

Vidensnotat til ungdomsuddannelserne

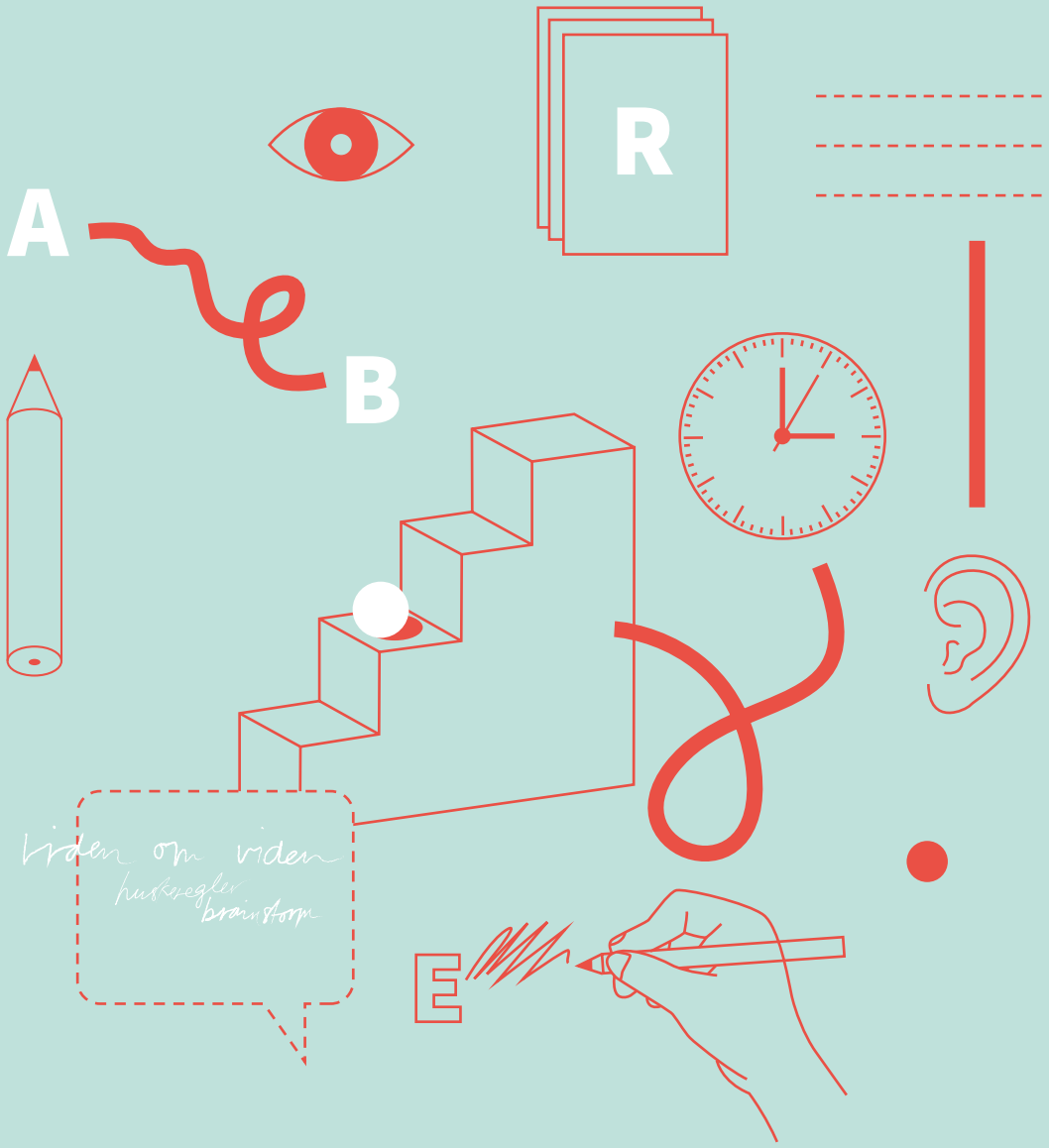

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET

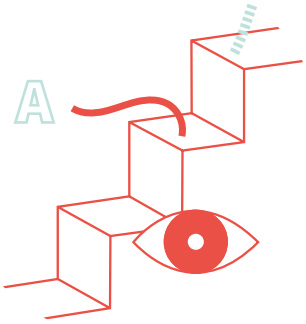

Feedback på skriftlighed har stor effekt på elevernes læring

Feedbackens fokus og indhold

1. Udvælg få fokusområder og giv konkrete forslag til forbedring
2. Giv feedback på tekstens makroniveau
3. Formuler konkrete mål for teksten og kriterier for feedback
4. Foretag en afvejning mellem det positive og det negative

Tidspunkt for feedback

5. Giv feedback undervejs i elevens skriveproces

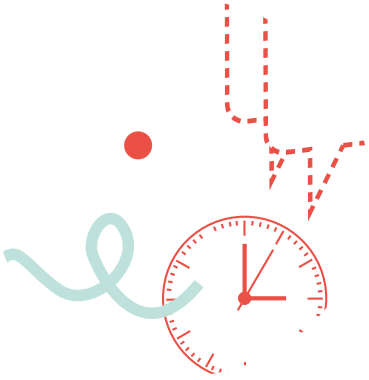

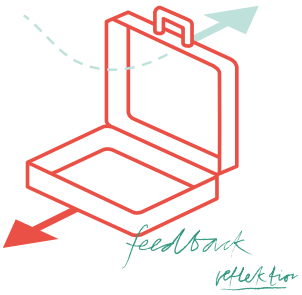

Betydningen af afsender og modtager af feedback

6. Gå i dialog med eleverne om feedback
7. Giv eleverne indflydelse på tekstens mål og kriterier for feedback
8. Giv eleverne mulighed for læring gennem stilladseret elev-til-elev-feedback

Viden Om feedback Vidensnotat

© 2019 Børne- og Undervisningsministeriet, Deloitte og Professionshøjskolen Absalon

Citat med kildeangivelse er tilladt

Design: AFTER NOON
Illustrationer: AFTER NOON

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form på www.emu.dk

Feedback på skriftlighed har stor effekt på elevernes læring – særligt når læreren udvælger fokusområder, giver konkrete forslag til forbedring og involverer eleverne

Feedback er i dag et centralt fokusområde på de gymnasiale uddannelser. Og ikke uden grund. Forskningen viser nemlig, at feedback har stor effekt på elevernes faglige udvikling, men kvaliteten af feedback varierer. Derfor ser vi i dette vidensnotatet nærmere på, hvad forskningen siger om god og læringsfremmende feedback. Fokus i notatet er feedback på skriftlighed i danskundervisningen, men anbefalingerne vil også være relevante for lærere i andre fag.

Feedback er en anerkendt og effektiv måde at understøtte elevers læring på. Det ved vi fra talrige undersøgelser og forskningsprojekter såvel som større metastudier. De fleste lærere har også en praksiserfaring, der understøtter den viden, vi har fra forskningen om feedback i undervisningen.[5, 30]

Feedback er et nøglepunkt i alle former for undervisning på tværs af aldersgrupper, fag og uddannelser. Fælles er mødet mellem lærer og elev, hvor der sættes fokus på læring med udgangspunkt i elevens eget arbejde. Men det giver ikke sig selv, hvornår, hvordan og med hvilket fokus man giver den bedste feedback. Det kan du læse om i dette vidensnotat, som har særligt fokus på, hvordan man giver feedback på skriftlighed i danskundervisningen.

Den eksisterende forskning i feedback på ungdomsuddannelserne har fokus på de gymnasiale uddannelser, som derfor er grundlaget for dette vidensnotat. Indsigterne kan dog være til god gavn for lærere på andre ungdomsuddannelser også.

Først følger en kort opsummering af de vigtigste anbefalinger fra forskningen. I de følgende kapitler uddybes anbefalingerne.

Man kan ikke give feedback på det hele på samme tid!

Feedback fungerer bedst, når den udpeger konkrete fokusområder og tilbyder konkrete forslag til, hvordan eleven forbedrer sin tekst. Det er samtidig vigtigt, at læreren opstiller klare mål for den skrivesituation, som elevens tekst indgår i, og hjælper eleverne til at identificere de kriterier, som feedbacken retter sig imod.

Eleverne skal udvikle kompetencer inden for mange genrer og kommunikationssituationer, samtidig med at de skal kunne forholde sig til afsender- og modtagerforhold. Forskningen peger på, at feedback på elevernes håndtering af dette makroniveau i teksten, dvs. tekstens struktur, formål og modtagerforhold, giver det bedste udbytte for eleven. Samtidig viser forskningen imidlertid, at lærere tit kommer til at fokusere mere på formelle, sproglige regler, som ofte giver et mindre læringsudbytte for eleven.

Læsevejledning

Vidensnotatet er en del af en samlet Viden Om feedback i danskundervisningen. Formålet med vidensnotatet er at skabe overblik over den seneste forskning og formidle den eksisterende Viden om, hvad der kendetegner god feedback. Som en del af Viden Om-pakken følger også en række konkrete værktøjer, der er tænkt som inspiration og eksempler på, hvordan man kan omsætte anbefalingerne fra vidensnotatet i praksis. Værktøjerne inkluderer et udviklingsredskab samt en række didaktiske redskaber.

I dette afsnit får du et kort overblik over forskningens samlede anbefalinger til, hvordan lærere kan skabe en feedbackpraksis, som sikrer eleverne det største læringsudbytte. Vidensnotatet dykker derefter ned i forskningen og uddyber de enkelte anbefalinger på baggrund af tre overordnede temaer:

1. Feedbackens fokus og indhold
2. Tidspunkt for feedback
3. Betydning af afsender og modtager af feedback

Du vil undervejs i vidensnotatet se bokse med titlen *Ideer til praksis*. Her finder du henvisninger til Viden Om-pakkens didaktiske værktøjer, som kan bruges i praksis.

Hvad er feedback?

Ordet feedback beskriver i en undervisningssituation en respons på elevens arbejde, som typisk går fra læreren til eleven med henblik på at understøtte elevens faglige udvikling. Centralt for feedbackbegrebet er en identifikation af styrker og læringspotentialer samt anvisninger til, hvordan eleven kan forbedre et fagligt produkt eller en faglig proces. I skriftlig dansk giver læreren feedback på elevens evne til at producere, reflektere over og forbedre sin egen tekst.

Forskningen beskriver mange forskellige typer feedback. Overordnet skelner man mellem to feedbacktyper: formativ og summativ feedback. Den centrale forskel på begreberne ligger i, hvornår feedbacken gives i elevens skriftlige arbejde, og hvad den fokuserer på. Formativ feedback optræder i skriveprocessen og giver anvisninger til, hvordan eleven kan forbedre sin tekst, mens eleven skriver. Summativ feedback derimod gives på elevens slutprodukt og handler dermed om, hvordan eleven kan forbedre sine skriftlige evner, næste gang, eleven skal skrive en lignende tekst. Traditionelt har summativ feedback fyldt meget på de gymnasiale uddannelser. Dette vidensnotat sætter fokus på formativ feedback, som ifølge forskningen giver eleven det største læringsudbytte.

Godt at vide, når du læser

Dette vidensnotat er baseret på et systematisk litteraturstudie af danske, skandinaviske og internationale forskningspublikationer, som beskriver læreres feedback på elevernes skrivning i modersmålsfaget i folkeskolen og på ungdomsuddannelser (2008-2019). Litteratursøgningen tager udgangspunkt i et svensk litteraturstudie[30], der blev gennemført i 2018. Dette studie har været et vigtigt afsæt for vores udvalg af søgetermer. Vi skylder derfor en stor tak til forfatterne bag studiet. I metodebeskrivelsen, som hører sammen med dette vidensnotat, redegøres for den konkrete fremgangsmåde, herunder de inkluderede databaser, søgekriterierne og screeningsprocessen.

Litteraturstudiet identificerer i alt 25 studier, som matcher vores kriterier. Af de 25 inkluderede studier retter otte sig direkte mod de gymnasiale uddannelser, hvoraf fem af dem er skandinaviske.[10, 11, 13, 18, 22] De otte studier er kernen i den viden, som vidensnotatet præsenterer, mens yderligere tre studier, som omhandler elever i grundskolens udskoling, inddrages understøttende.[3, 4, 12] Denne praksis er valgt dels fordi tidspunktet for overgang fra grundskole til ungdomsuddannelser varierer fra land til land, dels med henblik på at styrke resultaterne. Litteraturlisten til sidst i notatet giver et samlet overblik over de inkluderede titler.

Hvad siger loven om feedback på de gymnasiale uddannelser?

Ifølge den gældende lov for de gymnasiale uddannelser skal "Elevernes faglige udbytte af undervisningen [...] løbende evalueres, så elever og lærere informeres om elevens faglige progression, og det skal sikres, at eleven systematisk inddrages i evalueringen gennem arbejdet med mål for egen udvikling" (§ 28, stk 3).[34] Dette krav udmøntes i læreplanerne for fagene i et fast punkt med titlen *Evaluering* og underpunkterne *Løbende evaluering* og *Prøveformer*. Alle fag er med andre ord forpligtet på at forholde sig til den løbende evaluering.

For danskfagets vedkommende nævnes på tværs af de gymnasiale uddannelser, at der inddrages forskellige former for evaluering, herunder skriftlig vejledning, respons, genaflevering og portfolio inklusive feedback og mindre prøver.

Skriftlighed har haft stor bevågenhed på de gymnasiale uddannelser de seneste år, ikke mindst som følge af omlagt skriftlighed i den foregående gymnasiereform. Derfor er det vigtigt at være opmærksom på, hvilke feedbackstrategier der allerede er sat i gang på din skole.

Feedbacken skal ikke indeholde *alt* det, som læreren vurderer, kan forbedre tekstens samlede indtryk. Derimod skal den være fokuseret mod udvalgte fokusområder, som kan understøtte elevens faglige udvikling. God feedback fremhæver desuden både positive og negative elementer i teksten, så eleven ikke får en negativ oplevelse af feedbacksituationen og mister sin lyst og motivation til at fortsætte skrivearbejdet. I afsnittet om den gode feedbacks fokus og indhold vil du kunne læse mere om de fire første forskningsbaserede anbefalinger:

1. Udvælg få fokusområder og giv konkrete forslag til forbedring
2. Giv feedback på tekstens makroniveau
3. Formuler konkrete mål for teksten og kriterier for feedback
4. Foretag en afvejning mellem det positive og det negative

Feedback får liv, når den gives undervejs

Skrivning og skriftlighed munder altid ud i et produkt: en tekst. Men skriveprocessen er mindst lige så vigtig.

Forskningen viser nemlig, at feedback har størst effekt, når den gives undervejs i elevernes skriveproces. Det giver eleverne mulighed for at indarbejde feedbacken direkte i teksten, hvilket får eleverne til mere aktivt at forholde sig til feedbackens indhold.

Forskningen viser imidlertid også, at lærerens feedbackpraksis ofte har fokus på slutproduktet og dermed bliver mere summativ. Den femte forskningsbaserede anbefaling, som du vil kunne læse om i dette vidensnotat, lyder derfor:

5. Giv feedback undervejs i elevens skriveproces

Indflydelse på feedback giver eleverne motivation for læring

Mange tænker feedback som en respons, der går fra læreren til eleven. Forskningen peger dog på, at feedback ofte har en god effekt, hvis eleverne gives en mere aktiv rolle i feedbackprocessen.

En oplagt grund til at involvere eleverne er, at eleverne ikke altid forstår indholdet af lærerens feedback. Det er derfor vigtigt, at læreren går i dialog med eleverne og giver dem mulighed for at stille opklarende spørgsmål til lærerens kritikpunkter og diskutere deres individuelle fokusområder.

Forskningen peger også på, at eleverne ønsker indflydelse på de mål, der opstilles for deres tekst, og de kriterier, som feedback retter sig imod. Elevernes involvering øger elevernes engagement og giver dem mere mod på at arbejde videre med deres skrivefærdigheder.

Endelig er elevernes læring ikke alene betinget af at modtage feedback. Forskningen peger på, at eleverne også kan opnå værdifuld læring ved at påtage sig rollen som afsender af feedback og ved at give kritik på hinandens tekster. Det leder til vidensnotatets sidste tre anbefalinger:

6. Gå i dialog med eleverne om feedback
7. Giv eleverne indflydelse på tekstens mål og kriterier for feedback
8. Giv eleverne mulighed for læring gennem stilladseret elev-til-elev-feedback

Feedbackens fokus og indhold

Konkret, afgrænset, afvejet. Sådan er den mest effektive feedback. Og så har den mindre fokus på retstavning og grammatik og mere fokus på tekstens makroniveau, dvs. formål, kommunikationssituation og modtagerforhold.

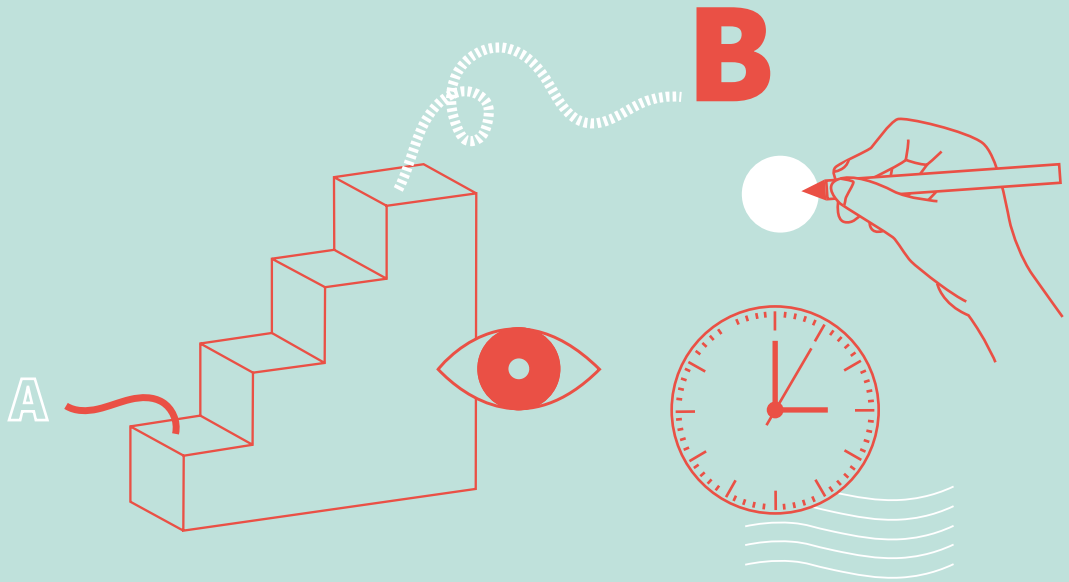

Når en lærer giver feedback til sine elever, har det stor betydning for elevernes læring, hvad læreren fokuserer på i sin feedback. Skal eleverne have det maksimale udbytte af feedbacken, er læreren nødt til at træffe et par vigtige valg om feedbackens indhold. Først og fremmest er det vigtigt, at eleven ikke får feedback på alt, men på bestemte udvalgte punkter.

Udvælg få fokusområder og giv konkrete forslag til forbedring

Lærere vil ofte kunne pege på en lang række punkter, som en elev kan arbejde med for at forbedre sin tekst. For meget feedback på én gang er imidlertid ikke nødvendigvis nyttigt for eleverne.

Ideer til praksis

Giv konkret og handlingsanvisende feedback ved at udvælge fokusområder i Viden Om-pakkens FUSKO-model. Se *praksismaterialet Ideer til praksis*, side 12.

Hvad er tekstens mikro- og makro-niveau?

Inden for forskning og arbejdet med skriftsproget taler man ofte om forskellige niveauer af en tekst.[3, 17, 27] Nogle kalder det globalt og lokalt niveau, andre taler om højere og lavere trin og atter andre om makro- og mikroniveau. I denne tekst bruger vi makro- og mikroniveau.

Makroniveau dækker tekstens kommunikative niveau. Det er tekstgenren og tekstens kommunikative formål som fx forhold omkring tekstens modtager og afsender og tekstens brugssituation. Tekstens indhold og struktur hører også til her. I dette notat medtager vi også afsnit og sammenbinding på makroniveau. Kort sagt alt over sætningsniveau.

Mikroniveauet dækker forhold som syntaks, tegnsætning og stavning. Kort sagt sætningsniveau og derunder.

Med denne inddeling kommer sætningskoblinger og afsnitsinddeling til at balancere på overgangen. Det beskrives i nogle fremstillinger som et mesoniveau, men her har vi altså valgt at tillægge det makroniveauet.

Et studie fra udskolingen viser, at det er forholdsvis begrænset, hvor meget feedback eleverne kognitivt er i stand til at rumme og omsætte til læring.[4] Ifølge studiet bør lærerens feedback ikke indeholde mere end tre til fire punkter.

Forskningen giver ikke svar på, om eleverne i gymnasiet evner at tage imod større mængder feedback end i udskolingen. Men forskningen peger generelt på, at lærerne giver langt mere feedback, end eleverne aktivt modtager og bruger.[4, 28, 30] Forskellen ser umiddelbart ud til at blive mindre med elevernes alder, men den vedbliver med at være stor. Lærerne bruger med andre ord betydelige ressourcer på at give feedback, som ikke opfattes af eleverne og derfor ikke bidrager til at styrke elevernes skriveudvikling.

Når læreren forbereder sin feedback, giver det altså mere mening, at læreren bruger energien på at finde de få afgørende punkter, hvor eleven har et stort læringspotentiale, og ikke på at liste al den respons, som teksten kunne give anledning til.[4] Det gælder også for de mere svage skrivere, hvor man som lærer godt kan komme til at gøre listen lang.

Elevernes udbytte af feedbacken afhænger dog ikke kun af mængden af feedback. Det har også betydning, hvor konkret feedbacken er. Flere studier viser, at eleverne ønsker og bedst modtager feedback, der er konkret, forklarende og handlingsanvisende.[3, 4] At feedback bør være konkret betyder, at den gerne må være tekstnær. Lærerens kommentarer skal altså helst være relateret til specifikke steder i teksten.

De tekstnære kommentarer skaber desuden en bedre forståelse hos eleverne, hvis de indeholder konkrete forbedringsforslag. Det er altså lettere for eleverne at lære af feedbacken, når de kan se for sig, hvordan alternativet ser ud. Det giver dem samtidig bedre forudsætninger for at anvende lærerens feedback.[11]

Giv feedback på tekstens makroniveau

Udover at feedbacken skal være afgrænset og konkret, har det betydning for elevernes udbytte, hvad læreren fokuserer på i teksten, når der gives feedback.

Inden for forskningen taler man om forskellige niveauer i teksten. På øverste niveau har vi tekstens overordnede kommunikationssituation, der indeholder skrivesituationen, tekstens formål og struktur, modtagerforhold og indholdet af teksten.

På niveauerne derunder har vi nogle mere formelle, skriftsproglige lag såsom sætningsstruktur, ordvalg og de mere grammatiske forhold som fx retskrivning og tegnsætning. I forskellige forskningstraditioner eller på forskellige sprog kan disse niveauer omtales på meget forskellig vis. Nogle taler om mikro- og makroniveau[3], andre om globalt overfor lokalt niveau[29], og i den amerikanske forskning tales der om at udvikle kompetencer på

Eksempel på feedback på makroniveau

En gruppe elever står over for at skulle skrive en avisartikel til den lokale ugeavis. Hvis læreren ønsker at give dem feedback på makroniveau, kan læreren snakke med dem om modtageren og de forventninger, som en avislæser typisk vil have til en artikel. Det kan fx være ved at stille spørgsmål såsom:

1. Får læseren svar på de mest centrale spørgsmål?
2. Vækker rubrikken læserens interesse?
3. Er artiklen formidlet i et sprog, som giver indtryk af, at historien er vigtig?

Pointen med disse spørgsmål er at komme med konkrete anvisninger til, hvordan eleven i rollen som avisskribent kan forbedre sin tekst.

hhv. højere og lavere trin (higher level skills og lower level skills[17]).

Fælles for disse forskellige betegnelser er, at man som underviser skelner mellem elementer i teksten, der handler om det mere formelle og skriftsproglige såsom stavning, ordforråd, grammatik og tegnsætning, der alle befinder sig på mikroniveau, og forhold på makroniveau, der handler om tekstens struktur og genre samt elementer såsom tekstens kommunikationssituation, afsender- og modtagerforhold og andre mere kontekstuelle forhold omkring teksten.

Man kan også tale om, at der tages udgangspunkt i et bredt, kommunikativt sprogsyn eller et mere snævert, lingvistisk sprogsyn.

Forskningen viser, at feedback har den største effekt på elevernes faglige udbytte, når den gives på tekstens makroniveau.

Flere studier peger imidlertid på, at lærerne i overvejende grad har fokus på tekstens mikroniveau, når de skal give eleverne feedback.[13, 22] Selvom lærerne ønsker at forholde sig til den konkrete genre eller kommunikationssituation, løber de formelle skriftsproglige fejl og mangler ofte med opmærksomheden.

Det gælder i særlig grad for de fagligt svage elever, som ikke har de grundlæggende regler på plads i forhold til tegnsætning, grammatik og retstavning. Et studie viser, at cirka 75 procent af den samlede feedback til de fagligt svage elever handler om elementer på mikroniveau.[22]

Det overlader meget lidt plads hos de fagligt svage elever til at udvikle og forbedre de skrivestrategier, der hjælper deres tekster til at opfylde de kommunikative mål, der indgår i den konkrete skrivesituation. Eleverne risikerer dermed at opfatte den gode tekst som den sprogligt korrekte tekst i stedet for en tekst, der opfylder et bestemt formål og formidler det rette indhold.

Hos de fagligt stærke elever vægter læreren typisk feedbacken anderledes. Her fylder mikroniveauet blot ca. 20 procent.[22] De fagligt stærke elever, som i højere grad mestrer tekstens mikroniveau, modtager med andre ord en feedback, som i højere grad understøtter deres faglige udvikling.

Enkelte studier spørger ind til elevernes holdning til fokus for lærerens feedback, og eleverne påpeger her, at feedback på makroniveau, der omhandler tekstens indhold eller målgruppe, er mere nyttig end rettelser af sproglige fejl på tekstens mikroniveau.[3, 18] Det større læringspotentiale opnås ifølge eleverne, når feedback på makroniveau understøtter deres evne til kritisk at reflektere over deres praksis i en skriveproces og udvikle nye skrivestrategier. Feedbacken rækker på denne måde i højere grad ud over den enkelte skriveopgave.[18, 25, 31]

Formulér konkrete mål for teksten og kriterier for feedbacken

Når lærere giver deres elever feedback, er det vigtigt for elevernes læring, at de har mulighed for at kommunikere om feedbacken. Eleverne har brug for at vide, hvilke konkrete mål og kriterier, deres tekst bliver vurderet ud fra.

Ideer til praksis

Find inspiration til, hvordan man som lærer kan skærpe elevernes blik for skrivesituationen i Viden Om-pakkens model for feedback i et typisk skriveforløb, hvor elevernes refleksion over skrivestrategier betones. Se praksismaterialet *Ideer til praksis*, side 5

Ideer til praksis

Find inspiration til at give feedback på makroniveau ved at benytte Viden Om-pakkens praksismateriale *Ideer til praksis*. Se både opmærksomhedspunkter til feedback-mindset på praksismaterialets side 11 og dialogteknikkerne på side 15.

Lærerens forventninger til opfyldelse af genrespecifikke krav, hensyn til modtagerforhold og brug af sproglige virkemidler skal altså eksplicitere. Det giver eleverne en oplevelse af, at de har de rigtige forudsætninger for at producere en tekst, der indeholder de rette elementer. Samtidigt har eleverne lettere ved at forstå de udviklingspotentialer, som feedbacken indeholder, hvis læreren allerede har givet klart udtryk for kvalitetskriterierne.

Elevernes evne til at forstå mål og kriterier forbundet med en bestemt skrivesituation er afgørende for deres udvikling henimod at blive gode skrivere. Det er derfor vigtigt, at kriterierne for den gode tekst er konkrete. Generelle kriterier, som går på tværs af skrivesituationer, har den fordel, at de kan fungere som pejlemærker, der gør det lettere for læreren og eleven at følge elevens faglige udvikling over tid. Ulempen ved generelle kriterier er dog, at det er sværere for læreren og eleven at sikre en fælles forståelse af kriterierne, hvilket i nogle tilfælde kan forklare elevernes negative reaktioner og manglende brug af feedbacken.[22]

Udfordringen er her, at det kan være betydeligt lettere at opstille konkrete kriterier på mikroniveau, hvor der er i forvejen eksisterer faste lingvistiske regler, mens det på makroniveau kan være sværere at opstille klare kommunikative kvalitetskriterier. Her bliver det vigtigt at afprøve elevernes forståelse i en dialog om, hvad der kendetegner den gode tekst.

Den gode feedback formår altså at forholde sig til den konkrete skrivesitua-

ELEV	LÆRER
Hvor skal jeg hen?	**Hvad er målet for den konkrete skrivesituation, eleven er sat i?**
Hvor er jeg?	**Hvilke styrker og svagheder har elevens tekst eller skriveproces i relation til skrivesituationens mål?**
Hvordan kommer jeg videre herfra?	**Hvordan kan eleven ændre sin tekst eller skrivestrategi, så den i højere grad lever op til skrivesituationens mål?**

tion, som eleven står i. Samtidig gives den på baggrund af eksplicitte mål og kriterier for de faglige evner, som eleven bliver bedt om at demonstrere i sin tekst. Ud fra disse mål og kriterier indeholder den gode feedback desuden konkrete anvisninger til, hvordan eleven forbedrer sit skriftlige udgangspunkt.[27, 31]

Den gode feedback besvarer med andre ord tre spørgsmål. I skemaet ovenfor er spørgsmålene formuleret fra henholdsvis elevens og lærerens perspektiv.

Foretag en afvejning mellem det positive og det negative

Den gode feedback balancerer positive og negative elementer i elevens tekst. Det kan være med til at sikre en god feedbackoplevelse hos eleven, der skaber skrivelyst og motivation til at udvikle skrivekompetencerne. Selvom nogle lærere er opmærksomme på at give mindst én positiv kommentar til alle elever, så viser undersøgelserne, at de positive vurderinger overvejende gives til de fagligt stærke skrivere, mens de fagligt svage skrivere i højere grad modtager den negative feedback.

Positiv feedback indeholder en markering af tekstens styrker og signalerer en succes, mens den negative feedback retter sig mod tekstens mangler og kan blive opfattet som en fiasko. Flere studier peger på, at lærere giver langt mere negativ end positiv feedback.[13, 22]

Mangel på positiv feedback risikerer at gå ud over elevens faglige selvtillid og lyst til at forbedre sine skrivekompetencer. Et studie viser, at cirka 20 procent ikke bryder sig om at modtage feedback. I denne gruppe angiver en fjerdedel, at feedback er forbundet med negative følelser. Samme undersøgelse viser en tæt sammenhæng mellem elevernes tro på egne evner og deres opfattelse af feedback.[25]

Der findes mange gode grunde til at fokusere på positiv feedback. Positiv feedback styrker ikke alene elevernes faglige selvtillid og motivation, men er også med til at vise eleverne, hvad de er gode til og dermed skal blive ved med eller gøre mere af i lignende skrivesituationer.

Ideer til praksis

Find inspiration til at balancere positiv og negativ feedback ved at benytte opmærksomhedspunkter fra Viden Om-pakkens værktøj om lærerens feedback-mindset. Se praksismaterialet *Ideer til praksis*, side 11.

Tidspunkt for feedback

Feedback giver eleverne det største udbytte, når den gives undervejs i elevernes skriveproces. Det giver eleverne mulighed for at bruge feedbacken konkret til at forbedre deres tekst, hvilket skaber større læring end feedback, der gives på et færdigt produkt og først kan tages i brug i elevens næste tekst.

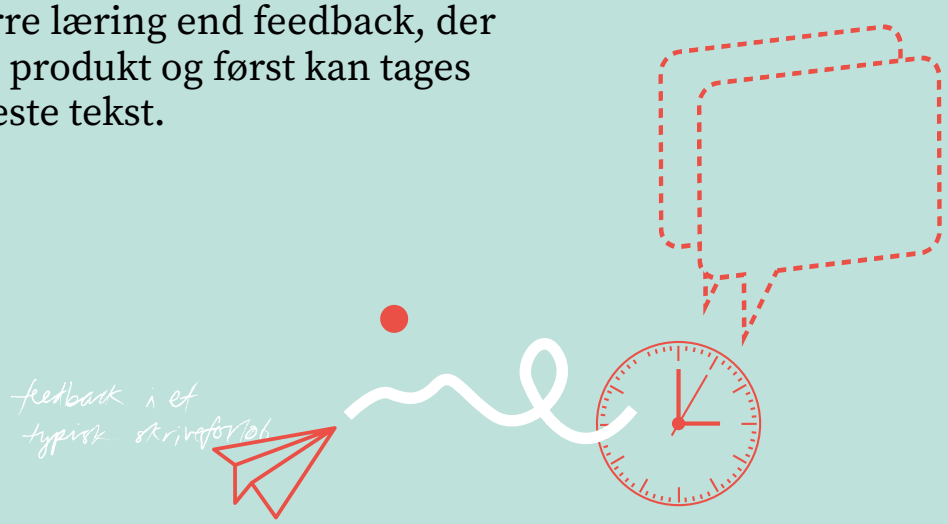

Det er ikke ligegyldigt for effekten af feedback, hvornår og hvor ofte den gives. Forskningen peger på, at feedback, som gives, mens eleverne skriver, har en større effekt på elevernes faglige udvikling, end hvis den gives, når opgaven er afsluttet.

Giv feedback undervejs i elevens skriveproces

Ser man på tværs af en lang række studier af mange forskellige feedbacktyper viser det sig, at formativ feedback er den feedbackform, der har bedst effekt. Feedback undervejs giver eleven mulighed for at arbejde videre med teksten og løbende implementere den feedback, der gives i skriveprocessen. Samtidig kan læreren i højere grad give feedback i flere mindre nedslag, så eleven bedre kan optage pointerne.

Feedback undervejs giver også læreren bedre mulighed for at støtte eleverne i at udvikle deres skriveproces og -strategier, da det er lettere at tale med eleverne om disse, mens de skriver. Har man alene fokus på slutresultatet fremfor at møde eleven undervejs, kan det være svært at dykke ned i elevens proces og skrivestrategi, da disse ganske enkelt er afsluttede, når produktet er færdigt.

Flere studier peger imidlertid på, at den mest udbredte praksis er, at lærerne først giver feedback på elevernes færdige tekster i form af slutkommentarer ledsaget af en karakter.[11, 13, 22] Hensigten med de afsluttende kommentarer er ofte, at eleven skal anvende dem formativt til at forbedre sine fremtidige tekster. En undersøgelse peger imidlertid på, at det ikke er alle elever, der forstår og benytter sig af den formative del af sådanne slutkommentarer.[11] Et andet studie peger på, at genafleveringer øger sandsynligheden for, at feedbacken omsættes til læring og styrker det formative element.[10]

Ideer til praksis

Find inspiration til forskellige organiseringer af feedback undervejs i elevens skriveproces ved at anvende Viden Om-pakkens model for feedback i et typisk skriveforløb. Se praksismaterialet Ideer til praksis, side 5.

Betydningen af afsender og modtager af feedback

Eleverne i gymnasiet kan sagtens gives et medansvar for den feedback, de modtager. Ved at give eleverne indflydelse på feedbacken bliver det lettere for læreren at sikre elevernes forståelse, øge deres skrivemotivation og få dem til mere aktivt at reflektere over deres læring.

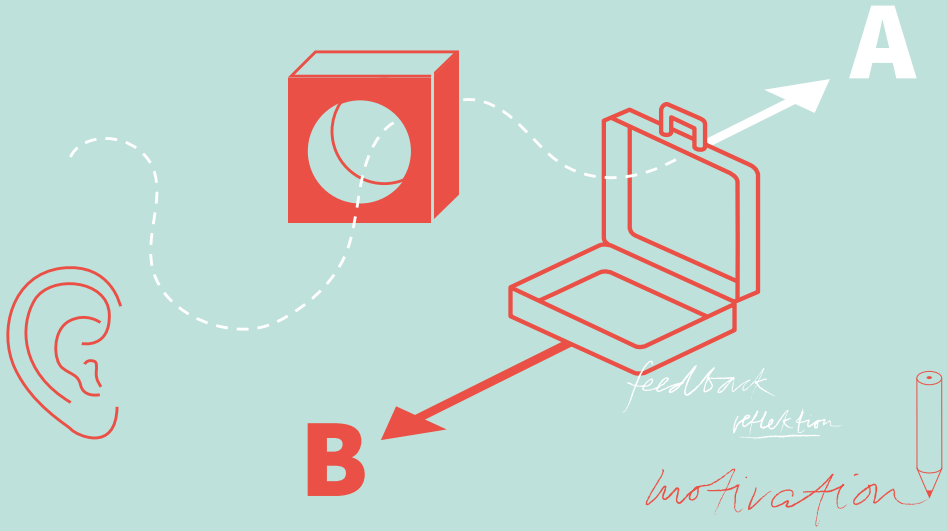

Gå i dialog med eleverne om feedback

Feedback giver eleverne det største læringsudbytte, når feedbacken indgår i en dialog mellem lærer og elev. Det skyldes især, at en central barriere for elevens udbytte af feedback kan være problemer med at forstå den. Feedback på makroniveau kan eksempelvis indeholde et vist fortolkningsrum, hvorfor det her bliver endnu vigtigere for både lærer og elev at sikre en fælles forståelse. Et studie viser imidlertid, at også tekstnære kommentarer på mikroniveau ofte ikke giver eleverne tilstrækkelig information om, hvordan de skal gøre teksten bedre.[13]

Forskningen peger på, at elevernes forståelse af den feedback, de modtager, har betydning for, hvordan de reagerer.[11, 13, 18] Nogle elever forstår og anerkender lærerens feedback og tilpasser teksten, mens andre holder fast i egen forståelse. Denne gruppe anerkender med andre ord ikke kvalitetskriterierne eller lærerens vurdering.

Hvordan får læreren tid til den mundtlige feedback?

Individuel mundtlig feedback til alle elever er tidskrævende og kan derfor være svær at nå i en travl hverdag. Hvis man alligevel gerne vil arbejde med den mundtlige feedback, kan læreren minimere tidsforbruget ved at dele feedbackopgaven op i mindre dele på en af følgende tre måder:

1. Tidsperspektivet handler om at give den enkelte elev individuel mundtlig feedback én gang inden for en afgrænset tidshorisont, fx et halvt skoleår, og dermed ikke på alle skriveopgaver. Eleverne får dermed ikke alle sammen mundtlig feedback på den samme opgave, men modtager over perioden samme mængde mundtlig feedback.

2. Gruppefeedback handler om at gruppere eleverne ud fra fælles faglige styrker og udviklingspunkter, som samtidig gør det muligt for læreren at indtænke differentieringsmuligheder. Derved nedsættes tidsforbruget uden at reducere mængden af den mundtlige feedback.

3. Det omfang af teksten, der gives feedback på, behøver ikke at være fuld længde, men kan med fordel være et uddrag. Uddraget kan afspejle kvalitetskriterierne for den aktuelle tekst, et bestemt afsnit i en fast struktur eller et individuelt udviklingspunkt for eleven.

Nogle elever forstår slet ikke feedbacken, hvilket udløser ambivalens. Deres usikkerhed og manglende forståelse bliver desuden kun synlig, hvis de opsøger læreren for at afklare deres usikkerhed. Denne gruppe kan være svær at nå, især hvis feedbacken udelukkende er skriftlig. Hvis elever ikke forstår den feedback, de får, øger det samtidig risikoen for, at eleverne udvikler en negativ opfattelse af feedback og udviser ligegyldighed.[25]

Dialog om feedbacken er en måde at imødegå disse barrierer på. Et studie, som undersøger elevernes holdninger til feedback, viser, at eleverne har et stærkt ønske om at gå i dialog med læreren om deres tekster; dette både af hensyn til forståelsen, men også for at kunne diskutere indholdet i feedbacken og tydeliggøre konkrete udviklingspunkter.[18]

Dialog om feedback har de bedste vilkår, når dialogen foregår mundtligt. Når lærer og elev sidder overfor hinanden, er de bedre i stand til at aflæse hinandens reaktioner og afklare eventuelle misforståelser. Feedback handler ikke alene om, hvad der bliver sagt, men i høj grad også om, hvordan det bliver sagt. Forskningen viser, at lærerens umiddelbare nonverbale feedback i form af kropssprog og mimik har stor betydning for, hvordan eleverne opfatter den verbale feedback.[15] Hvis dialogen skal foregå skriftligt, kan elevernes forståelse og læringsudbytte understøttes gennem genafleveringer.

Ideer til praksis

Gå i dialog med eleverne om feedbackens indhold og mål ved at anvende åbne spørgsmål fra Viden Om-pakkens model til dialogteknik. Se praksismaterialet *Ideer til praksis,* side 15 og 16.

En central udfordring i at gå i dialog med den enkelte elev er det tidspres, som lærerne oplever. Feedback i dialogisk form behøver dog ikke at være en en-til-en-samtale mellem lærer og elev. Et studie beskriver forskellige måder, som dialogen kan foregå på, som samtidig kan mindske lærerens ressourceforbrug. Her nævnes skriveseminarer for hele klassen og feedbacksamtaler i mindre grupper, som kan suppleres med elev-feedback.[18]

Giv eleverne indflydelse på tekstens mål og kriterier for feedback

Feedback giver det største udbytte, når læreren involverer eleverne og giver dem indflydelse på mål og kriterier for feedback.[4]

Mange af eleverne på de gymnasiale uddannelser har i løbet af deres år i grundskolen udviklet en identitet som skrivere. Ved at give eleverne en større rolle i feedbacken anerkender og værdsætter læreren elevernes egne stemmer

> **Studiets resultater tyder på, at der ikke foreligger en automatik i, at skolens responskultur er dialogisk og flerstemmig. Snarere viser resultaterne en monologisk og enstemmig responskultur med læreren som den eneste læser af elevens tekst. De nye sociale medier indbyder derimod til interaktivitet med mange læsere og en nærmest uoverskuelig flerstemmighed.**
>
> KRONHOLM-CEDERBERG, 2009 – oversat til dansk

Hvordan giver man eleverne indflydelse på feedback?

Feedback har den bedste effekt, når den er afgrænset til en række konkrete fokusområder, som eleven kan arbejde videre med. Disse fokusområder behøver dog ikke alene være dikteret af læreren, men kan også reflektere elevens egne ønsker til at forbedre sine skrivefærdigheder. Eleverne kan både opnå indflydelse på kriterierne for feedback og tekstens mål.

Indflydelse på kriterier for feedback: Eleverne kan opnå indflydelse på feedbacken ved at fokusere på et mindre udvalg af de fælles kvalitetskriterier, som kendetegner den givne skrivesituation, eller de kan udpege et individuelt udviklingspunkt, som de ønsker at styrke. Pointen er, at eleven aktivt forholder sig til sit behov for feedback, hvilket både øger sandsynligheden for, at feedbacken bruges, og samtidig styrker elevens bevidsthed om egen læring.

Indflydelse på tekstens mål: Mens læreren typisk fastsætter skrivesituationen, fx en bestemt genre, kan eleverne få indflydelse på tekstens mål ved fx at vælge et emne eller en modtager af teksten. Denne variant øger chancen for, at eleverne har noget på hjerte, hvilket typisk øger motivationen.

og synspunkter i forhold til at definere rammerne for den gode tekst.[18]

Manglende anerkendelse kan omvendt give anledning til en modstandskultur, hvor eleverne modsætter sig lærerens feedback, fordi de ikke føler, at deres personlige udtryk i teksten bliver værdsat.[18]

Læreren skal i disse situationer være i stand til at balancere elevernes medindflydelse på feedbacken med eksterne krav. Ofte vil der være en række kriterier, som er fælles for hele klassen, fordi de udgør grundelementerne i den konkrete kommunikationssituation, som elevernes tekster indgår i. Det kan fx være genrespecifikke krav eller virkemidler, som skal være opfyldt for, at teksten lever op til det kommunikative formål, fx krav i en eksamenssituation.

Dette udelukker dog ikke, at de enkelte elever samtidigt kan forfølge individuelle udviklingspunkter og interesser, som de selv er med til at udpege. Et studie viser, at feedback på punkter, som eleverne selv peger på, er lettest for eleverne at optage og bruge.[4] Elevernes engagement i skriveprojektet er altså i høj grad med til at forme den læring, som eleverne tager med sig fra en skrivesituation.

> **Eleverne vil gerne have samtale og dialog om egne tekster, men det er sjældent, at det sker. […] Eleverne betoner, at det positive ved feedbacksamtaler er, det bliver tydeligt for dem, hvad læreren mener med sine kommentarer. Læreren kan pege i teksten og forklare, mens eleverne kan stille spørgsmål til det, de ikke forstår.**
>
> PARMENIUS SWÄRD, 2008
> – oversat til dansk

Giv eleverne mulighed for læring gennem stilladseret elev-til-elev-feedback

En måde at involvere eleverne i feedbacken og deres feedbackkompetencer på er at give dem selv rollen som feedbackgiver. Forskningen peger på, at elev-til-elev-feedback sagtens kan fungere, og at eleverne kan få et stort læringsudbytte ved at give feedback på hinandens tekster.

Elev-til-elev-feedback har den fordel, at den både skaber læring for den elev, som giver feedback, og den elev, der modtager feedbacken. Mens modtageren får identificeret nogle forbedringspotentialer i sin tekst, henter afsenderen inspiration i de styrker og svagheder, som afsenderen fremhæver i sin feedback.

Elev-til-elev-feedback fungerer bedst, når lærerne stilladserer elevernes feedback. Lærerne skal med andre ord opstille klare retningslinjer for indholdet af elevernes feedback. Samtidig skal eleverne støttes i, hvordan feedback kommunikeres på en kritisk, men konstruktiv, måde. Et studie viser, at eleverne i nogle situationer er tilbageholdende med at give hinanden feedback, hvilket både kan skyldes, at eleverne føler ubehag ved at udtrykke sig kritisk om andre elevers tekster, og at de mangler kompetencerne til at identificere tekstens udviklingspunkter. Elev-feedback bliver derfor lettere, hvis læreren giver konkrete eksempler på, hvad kritikken skal rettes mod og hvordan.[2]

Du står med en del af en samlet videnspakke

Dette materiale indgår i en videnspakke, der indeholder en række forskellige produkter, som alle er lavet til at styrke det vidensbaserede arbejde med feedback på skriftlighed i danskundervisningen.

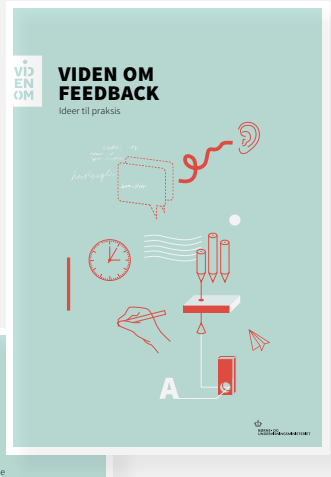

Ideer til praksis
Indeholder ideer og didaktiske redskaber, der kan bidrage til at omsætte vidensnotatets pointer til praksis.

Vidensnotat
Baserer sig på en systematisk vidensopsamling om feedback på skriftlighed i danskundervisningen.

Plakat
Visualiserer vidensnotatets vigtigste pointer og kan hænges op, fx på lærerværelset.

Udviklingsredskab
Udspringer af pointer fra vidensnotatet og lægger op til, at I igangsætter en systematisk refleksions- og udviklingsproces i jeres team.

Viden Om feedback Vidensnotat

© 2019 Børne- og Undervisningsministeriet, Deloitte og Professionshøjskolen Absalon

Citat med kildeangivelse er tilladt

Design: AFTER NOON
Illustrationer: AFTER NOON

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form på www.emu.dk

Til videre læsning

Nedenfor ses listen over den litteratur, der ligger til grund for dette vidensnotat.

1. **Alston, C., & Brown, M. T. (2015)** *Differences in Intellectual Challenge of Writing Tasks among Higher and Lower Value-Added English Language Arts Teachers*

2. **Boling, E. C., & Beatty, J. (2010)** *Cognitive Apprenticeship in Computer-Mediated Feedback: Creating a Classroom Environment to Increase Feedback and Learning*

3. **Bueie, A. A. (2016)** *Nyttige og mindre nyttige lærerkommentarer–slik elevene ser det*

4. **Christensen, V. (2015)** *Nettekster fanger og fænger*

5. **deBenedict, D.C. (2017)** *What? Write Worse: Assessing Student Writing from Both Ends of the Continuum*

6. **Dinnen, J. L. D., & Collopy, R. M. B. (2009)** *An Analysis of Feedback Given to Strong and Weak Student Writers*

7. **Gielen, S., Tops, L, Docky, F., Onghena, P & Smeets, S. (2010) -** *A comparative study of peer and teacher feedback and of various peer feedback forms in a secondary school writing curriculum*

8. **Graham, S., Herbert, M., & Harris, K. (2015)** *Formative Assessment and Wrting: A meta analysis*

9. **Hawe, E., Dixon, H., & Watson, E. (2008)** *Oral feedback in the context of written language*

10. **Herzberg, H. & Dyste, O. (2009)** *Den nyttige tekstresponsen - hva sier nyere forskning?*

11. **Hobel, P. & Piekut, A. (2016)** *Skrivedidaktiske udfordringer og perspektiver*

12. **Igland, M.-A. (2008**) *Mens teksten blir til: ein kasusstudie av lærarkommentarar til utkast*

13. **Kronholm-Cederberg, A. (2009)** *Skolans responskultur som skriftpraktik: gymnasisters berättelser om lärarens skriftliga respons på uppsatsen*

14. **Marrs, S., Zumbrunn, S., McBride, C., & Stringer, J. K. (2016) -** *Exploring Elementary Student Perceptions of Writing Feedback*

15. **Martin, L., & Mottet, T. P. (2011)** *The Effect of Instructor Nonverbal Immediacy Behaviors and Feedback Sensitivity on Hispanic Students' Affective Learning Outcomes in Ninth-Grade Writing Conferences*

16. **Martre, S. & Solheim, R. (2015)** *Writing education and assessment in Norway: Towards shared understanding, shared language and shared responsibility.*

17. **Murtagh, L. (2014)** *The motivational paradox of feedback: teacher and student perceptions*

18. **Parmenius Swärd, S. (2008)** *Skrivande som handling och möte: Gymnasieelever om skrivuppgifter, tidsvillkor och bedömning i svenskämnet*

19. **Parr, J. M., & Timperley, H. S. (2010) -** *Feedback to writing, assessment for teaching and learning and student progress*

20. **Peterson, S.S. & McClay, J. (2010)** *Assessing and providing feedback for student writing in Canadian classrooms*

21. **Peterson, S.S. & Portier, C. (2014)** *Grade one peer and teacher feedback on student writing*

22. **Smedegaard, A. (2016)** *Genrer som rammer: et genreanalytisk studie af institutionelle skrive- og eksamenspraksisser i det almene gymnasiums danskfag med afsæt i en diskussion af pragmatisk genreteori*

23. **Timperley, H. S., & Parr, J. M. (2009) -** *What Is This Lesson about? Instructional Processes and Student Understandings in Writing Classrooms*

24. **Wilson, J. & Czik, A. (2018)** *Automated essay evaluation software in English Language Arts classrooms: Effects on teacher feedback, student motivation, and writing quality': Corrigendum*

25. **Zumbrunn, S., Marrs, S., & Mewborn, C. (2016)** *Toward a better understanding of student perceptions of writing feedback: a mixed methods study*

ANDRE ANVENDTE TEKSTER

26. **Black, P., & Wiliam, D. (1998)** *Assessment and classroom learning. Assessment in education, 5(1)*

27. **Black, P., & Wiliam, D. (2009)** *Developing the theory of formative assessment. Educational Assessment, Evaluation and Accountability, 21(1)*

28. **Carless, D. (2006)** *Differing perceptions in the feedback process. Studies in Higher Education, 31(2)*

29. **Dysthe, O., Hertzberg, F., & Hoel, T. L. (2001)** *Skrive for at lære: faglig skrivning i de videregående uddannelser (Vol. 15). Århus: Klim.*

30. **Hattie, J. (2013)** *Synlig læring - for lærere. Frederikshavn: Dafolo*

31. **Hattie, J., & Timperley, H. (2007)** *The power of feedback. Review of Educational Research, 77(1)*

32. **Shute, V. J.2008** *Focus on formative feedback. Review of Educational Research, 78(1)*

33. **Skolforskningsinstitutet. (2018)** *Feedback i skrivundervisningen. Systematisk översikt*

34. **Undervisningsministeriet (2016)** *Lov om de gymnasiale uddannelser*

Find hele materialet på:
www.emu.dk

VID
EN
OM

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET